

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

ECPAT Sverige
Ds 2018:23

Remissyttrande från ECPAT Sverige Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018:23)

ECPAT Sverige har beretts tillfälle att yttra sig över promemorian *Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn* och vill lämna följande yttrande.

1. INLEDNING

ECPAT Sverige (nedan ECPAT) är en ideell barnrättsorganisation som arbetar mot kommersiell sexuell exploatering av barn såsom människohandel med barn för sexuella syften, dokumenterade sexuella övergrepp mot barn och sexuellt utnyttjande av barn i samband med resande och turism. ECPAT arbetar mot den globala barnsexhandeln, men fokuserar på brott som begås i Sverige, av svenskar utomlands eller på internet. ECPAT driver en webbaserad hotline som dagligen tar emot tips från allmänheten och andra hotlines på misstänkta sexualbrott mot barn. Antalet tips har ökat markant de senaste åren. I de allra flesta fall består tipsen av länkar till bilder och filmer till misstänkt övergreppsmaterial på internet.

ECPAT vill förstärka det juridiska skyddet för barn och har länge arbetat för att **synliggöra barnet i övergreppsmaterialet** samt för en **terminologi** som i mera rättvisande termer beskriver vad brottet handlar om – dokumenterat sexuellt övergrepp på barn. Bakom varje bild finns ett barn. Av den anledningen gav ECPAT i uppdrag till två forskare vid Juridiska fakulteten på Stockholms universitet att genomföra en oberoende forskningsstudie om barnpornografibrottet utifrån ett barnrättsligt perspektiv. Forskningsrapporten visade bl.a. att en flytt av brottet skulle skapa stabilare förutsättningar för att ett barn som avbildats i övergreppsmaterial betraktas som målsägande i rättsprocessen. En flytt skulle också medföra ett starkt signalvärde och ett erkännande av den kränkning av det avbildade barnets integritet

som befattning med övergreppsmaterial innebär.¹

Vi vet idag att barn som utsatts för sexuellt övergrepp som dokumenterats och spridits på internet riskerar svår psykisk ohälsa.² Vetskapen om att bilder och filmer sprids och delas på nätet, bortom barnets kontroll, gör att barnet kan uppleva att övergreppet aldrig tar slut. Varje spridning av bilden eller filmen är en kränkning av barnets rätt till integritet.

2. SAMMANFATTNING

ECPAT har sedan lång tid tillbaka arbetat för en översyn av det s.k. barnpornografibrottet och välkomnar därför utredningen som sådan. ECPAT delar dock inte samtliga slutsatser i utredningen. Vidare ser vi det som en allvarlig brist att utredningen saknar ett tydligt barnrättsperspektiv, särskilt gällande Sveriges skyldighet att rådgöra med barn vid utveckling av lagstiftning.

Nedan redovisas kortfattat ECPATs inställning till utredningens förslag.

- ECPAT *avstyrker* utredningens ställningstagande i sak, dvs. att brottet alltså ska vara placerat i 16 kap. BrB. ECPATs ståndpunkt är att delar av brottet bör förflyttas till 6 kap. BrB.
- ECPAT *välkomna* utredningens förslag om ett ändrat skuldrekvisit, införandet av oaktsamhetsansvar. Dock är det ECPATs uppfattning att ansvaret bör vara strikt.
- ECPAT *välkomnar* utredningens förslag om ett förhöjt minimistraff för grovt barnpornografibrott men anser inte att skärpningen är tillräcklig.
- ECPAT *avstyrker* utredningens förslag om att nuvarande brottsrubricering ska kvarstå.
- ECPAT *avstyrker* utredningens ställningstagande i sak som innebär att preskriptionstiden för endast vissa sexualbrott mot barn avskaffas. ECPAT anser att preskriptionstiden bör avskaffas för samtliga sexualbrott mot barn, däribland skildring och spridning av dokumenterade sexuella övergrepp samt människohandel med barn.

¹ECPAT Sverige, Barnpornografibrottet, Det straffrättsliga skyddet mot dokumenterade sexuella övergrepp på barn, 2017.

²Jonsson, L., Svedin, C G., Fördjupningsrapport. Barn som utsätts för sexuella övergrepp på nätet, Stockholm/Linköping: Stiftelsen Allmänna Barnhuset & Barnafriid, 2017.

3. BARNPORNOGRAFI BROTTETS PLACERING I BROTTSBALKEN

Utredningens ställningstagande i sak är att barnpornografibrottet³ inte bör flyttas till 6 kap. BrB. I och med att uppdraget innefattade ett förslag om att flytta brottet innehåller dock utredningen ett förslag om en sådan flytt.

Barnpornografibrottets skyddsintressen (avsnitt 3.3.2)

Barnpornografibrottet syftar till att skydda både det avbildade barnet och barn i allmänhet från att kränkas och har således dubbla skyddsintressen. Detta utgör en av anledningarna till att brottet placerats i 16 kap. BrB. Dock finns det andra brott, med dubbla skyddsintressen i 6 kap., såsom koppleribrotten (12§) och köp av sexuell tjänst (11§). Brottsbalkens systematik hindrar således inte ett brott i 6 kap. från att ha flera skyddsintressen, något som också konstateras i utredningen. Nedan kommenteras och bemöts de argument som promemorian lyfter som avgörande i uppfattningen om att brottet alltså bör finnas kvar i 16 kap. BrB.

Barnpornografibrottet kriminaliserar både bilder och filmer som skildrar verkliga och fiktiva barn, i de fall dessa är verklighetstroga. Utredningen anger att detta faktum, tillsammans med det dubbla skyddsintresset gör att straffbestämmelsen systematiskt *mera* hör hemma i 16 kap. Vad gäller det dubbla skyddsintresset är det ECPATs uppfattning att en flytt av brottet till 6 kap. inte skulle innebära att skyddsintresset för barn i allmänhet går förlorat – även om det skulle få en mindre framträdande position.

Vad gäller övergreppsmaterial med fiktiva barn så delar ECPAT utredningens uppfattning om att dessa passar mindre bra in i 6 kap även om de inte omöjliggör en sådan placering. ECPAT föreslår att brottet delas upp på så sätt att brott avseende övergreppsmaterial med *verkliga* barn placeras i 6 kap. medan kriminaliseringen av material med *fiktiva* barn sker genom en bestämmelse i 16 kap. Såsom uppges i utredningen är den del av brottet som rör fiktiva barn mycket liten. I princip samtliga bilder och filmer som förövare döms för skildrar verkliga barn. I utredningen diskuteras en lösning som innebär en sådan uppdelning som ECPAT föreslår (dvs. att fiktiva brott regleras i 16 kap. medan brott mot verkliga brott regleras i 6 kap.) En invändning mot denna lösning som anförs i utredningen är att tecknade bilder kan ha ett verkligt barn som förebild samt att en bild på ett verkligt barn kan ha blivit manipulerad. ECPAT är medveten om detta och i de flesta fall torde det vara mycket svårt att med säkerhet veta om ett barn agerat modell för en teckning eller om ett fotografi är manipulerat. Åtminstone enbart genom en granskning av den enskilda bilden i fråga. Om en tecknad bild eller en manipulerad bild skulle ingå i en serie av bilder i vilken det också finns fotografier som uppenbart skildrar samma barn skulle det kunna argumenteras för att bilden föreställer ett verkligt barn. Dock en tecknad sådan.

³ Som anförts inledningsvis förespråkar ECPAT att termen *barnpornografi* inte är en korrekt term men i detta remissvar kommer termen ändå att användas eftersom befintlig lagstiftning kommenteras.

I praktiken skulle detta fall inte leda till några tillämpningsproblem då det utöver bilden också finns fotografier på barnet i fråga vilket innebär att brott både enligt 6 kap. 16 kap. är begånget.

Barnets ställning som målsägande (avsnitt 3.3.4)

Såsom anförs i utredningen innebär inte en flytt av brottet att det avbildade barnet per automatik får ställning som målsägande. Likväl är det ECPATs övertygelse om att så kommer ske. Detta då målsägandeperspektivet får ett ökat fokus om det placeras i 6 kap. BrB. I dag är det tämligen klart att skidningsfallen bör behandlas som målsägandebrott vilket innebär att ett målsägandebiträde förordnas. Så är inte fallet vid spridningsbrottet.

En studie från Barnafrid visar att spridning av övergreppsmaterial kan leda till livslångt trauma hos det utsatta barnet. Vetskapen om att materialet cirkulerar på nätet bortom barnets kontroll innebär en kränkning utan slut.⁴ Dessa slutsatser bekräftas i en internationell studie⁵ genomförd av Canadian Centre for Child Protection i vilken personer som utsatts för sexuella övergrepp som barn intervjuades. 70 % av dessa bar på en ständig oro för att bli igenkänd då övergreppen dokumenterats och förekom på internet. Med denna kunskap torde spridningsbrottet betraktas som lika allvarligt som skidningsbrottet – oavsett om den gärningsman som sprider brottet är den som producerat materialet eller ej. För det utsatta barnet gör det ingen skillnad. Varje spridning utgör en allvarlig kränkning av barnets rättigheter. ECPAT anser att samtliga barn som förekommer på bilder och filmer i ett mål gällande dokumenterade sexuella övergrepp är att betrakta som målsäganden – oavsett om barnet är identifierat eller inte. Identifierat eller ej rör det sig om ett sexualbrott mot ett barn.

Förslag vid fall av icke identifierade barn

Det är ECPATs förslag att samtliga icke identifierade barn i ett ärende tilldelas ett gemensamt målsägandebiträde som beaktar barnets bästa samt för skadeståndstalan. Den kränkingsersättning som eventuellt tillerkänns målsägandena kan lämpligen placeras i en fond som i sin tur används för ändamål i relation till sexualbrott mot barn. Icke identifierade målsäganden som i ett senare skede identifieras skulle kunna söka och erhålla medel ur denna fond. ECPATs förslag om införande av målsägandebiträden vid fall av övergreppsmaterial med icke identifierade barn skulle i hög grad synliggöra att det brott som gärningsmannen begått är ett brott mot ett barn och som åsamkat barnet skada.

En tydlig markering – kränkningen av det enskilda barnet i fokus (avsnitt 3.3.5)

I utredningen anges att allvaret i ett visst brott markeras genom straffskalan, inte dess placering i brottsbalken. Dock är det så att polis och åklagare inte sällan har en stor arbetsbelastning vilket

⁴ Jonsson, L., & Svedin, Fördjupningsrapport. Barn som utsatts för sexuella övergrepp på nätet, Stockholm/Linköping: Stiftelsen Allmänna Barnhuset & Barnafrid, 2017.

⁵ Canadian Centre for Child Protection, Survivors' Survey 2017.

innebär att de i praktiken måste prioritera sitt arbete. Brott mot person, däribland personbrott, prioriteras i allmänhet högre än brott mot allmän ordning. Denna omständighet gör att en placering i brottsbalken får en direkt påverkan i den praktiska prioriteringen av arbetet. ECPAT delar därför inte utredarens uppfattning om att detta är en rent organisatorisk fråga. Det går inte att helt bortse ifrån de praktiska konsekvenserna som en flytt av brottet skulle innebära, dvs. att brottet skulle bli högre prioriterat för rättsutredande myndigheter.

Utredningsproblem om det avbildade barnet i ökad utsträckning ska erhålla målsägandestatus? (avsnitt 3.3.6)

Såsom utredningen anger så prioriterar polisen i en utredning att i första hand identifiera barnet – och hitta hen så att barnet kan tas ur övergreppssituationen och gärningsmannen lagföras. Övergreppsmaterialet hanteras således i första hand som bevismaterial för att sexuella övergrepp har begåtts mot barnet. I denna undersökning utreds också huruvida materialet är egenproducerat eller ej. Om övergreppen på bilderna inte på något sätt kan kopplas till innehavaren så betraktas brottet som ett ”rent” barnpornografibrott.

I utredningen anges att en problematik med en flytt av brottet till 6 kap. BrB skulle vara att Förundersökningskungörelsen (FUK) träder in – vilket i sin tur gör att förundersökningsledaren måste informera målsäganden. Detta skulle, enligt utredaren, innebära ett digert arbete för polis och åklagare att försöka identifiera och hitta alla barn för att efterleva bestämmelserna i FUK. Barn som kan befinna sig över hela världen, vara i dag vuxna eller avlidna. Det är ECPATs ståndpunkt att en eventuell ökad arbetsbelastning för polis och åklagare inte kan utgöra ett legitimt skäl mot en flytt av brottet. Det är en ekonomisk och organisatorisk fråga som bör lösas efter behov. Barnkonventionen kräver att staten säkerställer att polis och åklagare tillgodoses de resurser och förutsättningar som behövs för att kunna organisera sitt arbete på ett tillfredsställande sätt. Vidare är det inte ovanligt att det uppstår problem med identifiering av målsäganden vid en rad andra brott såsom sexualbrott som sker över internet. Vid t.ex. live-streamade sexuella övergrepp och sexuell utpressning av barn via internet är det vanligt att *en* gärningsman har utsatt *ett flertal* brottsoffer som alla kan befinna sig på olika platser i världen. Precis som vid barnpornografibrott kan det då uppstå svårigheter i identifieringsarbetet av målsäganden. Detta innebär dock inte ett hinder för fortsatt förundersökning och väckande av åtal. Brott som hör hemma i 6 kap. och som därmed aktualiserar bestämmelserna i FUK går således redan i dag att driva utan identifierade målsäganden. Det är dock ECPATs ståndpunkt att det är en absolut nödvändighet att större resurser tillsätts för identifieringsarbetet. Det finns inget viktigare än att identifiera och hitta barnet som utsätts och ta det ur en pågående övergreppssituation.

En flytt av barnpornografibrottet leder inte till någon förändring i polis och åklagares utredningsarbete i skildringsfallen – även i dag prioriterar polisen i första hand att söka identifiera det avbildade barnet samt utreda om brottet är egenproducerat. Däremot kan det

diskuteras huruvida en utredningsskyldighet utökas med en placering i 6 kap. när det kommer till spridning och innehav av övergreppsmaterial, i fall där det är klarlagt att gärningsmannen inte producerat materialet själv och således inte har något med det ursprungliga sexuella övergreppet att göra. Ett innehav kan i dag bestå av ett mycket stort antal bilder och filmer och det är i de flesta fall i praktiken inte möjligt att identifiera, hitta och kontakta samtliga barn i materialet samt underrätta dem om möjligheten till ett målsägandebiträde. Enligt ECPATs bedömning torde det inte vara till barnets bästa att bli kontaktad i varje mål där en bild eller film på barnet aktualiseras. Vår bedömning bör dock utredas vidare i en fördjupad studie som inkluderar delaktighet från barn. I det fall att en flytt faktiskt skulle innebära en sådan skyldighet för polis och åklagare bör ett undantag införas i FUK för dessa fall. Enligt ECPATs uppfattning är ett av de främsta skälen för en flytt av den del av brottet som rör verkliga barn att *synliggöra att det är ett brott som riktats mot ett barn*. Bakom varje bild och film finns ett barn. Det är ECPATs uppfattning att ett synliggörande sker genom själva flytten av brottet i sig. Samtidigt skulle en flytt stärka det enskilda barnets ställning i processen – särskilt vid skildringsbrott men också i viss mån spridningsbrott – då det blir tydligare att barnet är målsägande i processen med de rättigheter som medföljer.

Vad gäller bilder och filmer med icke tidigare identifierade barn så anser ECPAT att en särskild arbetsgrupp inom polisen tillsätts, som primärt har till uppgift att bedriva identifieringsarbete. Detta skulle innebära att samtligt övergreppsmaterial med icke identifierade barn tas om hand av denna arbetsgrupp för vidare arbete.

Ett förändrat skuldrekvist (avsnitt 3.4)

I utredningen föreslås att skuldrekvistet ändras på så sätt att ett högre krav ställs på gärningsmannen att förvissa sig om personen i fråga är över 18 år, ifråga om skildring. ECPAT välkomnar förslaget, som är i linje med de krav som numera ställs vid sexualbrott mot barn efter lagändringarna den 1 juli 2018. Utredningens förslag är således ett steg i rätt riktning, om än inte tillräcklig. Det är ECPATs ståndpunkt att det bör införas ett strikt ansvar i förhållande till barnets ålder, eller i vart fall att oaksamhetsansvaret kompletteras med en kontrollplikt avseende åldern. Barnkonventionen fastställer varje barn, oavsett kroppsutveckling, rätt till ett lika starkt rättsligt skydd mot sexuellt utnyttjande. ECPAT anser att den som avser att skildra en person i en pornografisk bild eller film har ett ansvar att *förvissa* sig om dennes ålder – i annat fall bör denne anses ha agerat oaksamt.

Vad gäller det straffrättsliga skyddet kan en parallell dras till andra lagstiftningar där barns behov av skydd har utgjort motiv för lagstiftningen. Vid brotten *olovligt anskaffande av alkoholdrycker* och *olovlig dryckeshantering* (11 kap 7 och 9 §§ alkohollagen) är det för ansvar tillräckligt med oaksamhet i förhållande till köparens ålder. För att inte anses oaksam krävs dock att den som säljer eller annars lämnar ut alkoholhaltiga drycker *förvissas* sig om att mottagaren är 18 resp. 20 år. Ansvaret är positivt så till vida att det är säljaren som har att bevisa

att den som avtalet ingåtts med har uppnått rätt ålder. Ansvaret har motiverats med att alkoholkonsumtion är skadligt för barn och ungdomar och att det kan leda till fysiska, psykiska och sociala konsekvenser då barn och unga inte på samma sätt som vuxna kan förväntas ha utvecklat sina kontrollmekanismer⁶. Lagstiftningen grundar sig således på barnets skyddsbehov. ECPAT anser att barnets skyddsbehov rimligen bör bedömas på samma sätt vid sexualbrott mot barn i alla dess former.

Flytt av barnpornografibrottet till 6 kapitlet i brottsbalken (avsnitt 3.6.1)

ECPAT har inga synpunkter på promemorians förslag om placeringen i 6 kap. BrB. Däremot är det, som ovan anförts, ECPATs förslag att brottet delas upp i två lagrum varav den del som rör fiktiva barn alltså är placerat i 16 kap. BrB.

4. EN SKÄRPT SYN PÅ GROVA BARNPORNOGRAFIBROTT

Finns fler omständigheter som bör leda till att brottet ska bedömas som grovt? (avsnitt 4.2.3)

Utredningen har sett över behovet av huruvida fler omständigheter ska ingå i en bedömning om brottet är att betrakta som ett grovt brott. Vid den praxisgenomgång som gjorts framkommer ett behov av ett förtydligande av vilka omständigheter som bör föranleda att ett brott anses som grovt. Detta då domstolarnas bedömningar i väsentliga delar skiljer sig åt. Utredningens slutsats är dock att det inte finns anledning till att föra in fler kvalificerande omständigheter i bestämmelsen om grovt barnpornografibrott.

ECPAT välkomnar utredningens resonemang kring vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av huruvida ett brott är att betrakta som grovt. Precis som hos de poliser som utredningen hört, finns det en oro hos ECPAT att den kvalificerande omständigheten ”särskilt stor mängd” övergreppsmaterial får alltför stort fokus. Den omständighet som bör tillmätas störst betydelse är vad som skildras i bilden eller filmen.

Omformulerad bestämmelse om de kvalificerade omständigheterna (avsnitt 4.2.4)

I utredningen föreslås att bestämmelsen om de kvalificerade omständigheterna omformuleras. Först bland de kvalificerade omständigheterna ska anges att det särskilt beaktas om brottet avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt. ECPAT ställer sig bakom utredarens då det kan bidra till ett starkare signalvärde som i sin tur lägger fokus på det fundamentala, dvs. *innehållet* i övergreppsmaterialet – snarare än mängden bilder och filmer.

⁶ prop. 2009/10:125 s. 80

Utredningen föreslår vidare att den kvalificerade omständigheten *yrkesmässigt* ska utgå då den anses överflödigt och redan innefattas i andra ordval. ECPAT delar denna uppfattning.

En höjning av minimistrafvet för grovt barnpornografibrott (avsnitt 4.3.3)

ECPAT ser det som positivt att utredaren föreslår en höjning av minimistrafvet. Den föreslagna höjningen är dock för liten. Utredningen menar att en höjning med tre månader skulle leda till en ökad prioritet hos brottsbekämpande myndigheter samt att straffet i och med höjningen bättre skulle spegla brottets allvar. Ett argument mot att höja minimistrafvet till ett år anges att det är ovanligt med stora höjningar. Hur höjningar generellt sett ser ut kan visserligen tjäna som en kompass men det är ECPATs ståndpunkt att varje höjning ska motiveras och stå i proportion till skyddsintresset för det specifika brottet. Som nämns i promemorian finns det inga principiella hinder mot att fördubbla minimistrafvet, något som bl.a. gjordes den 1 januari 2018 då minimistrafvet för grovt vapenbrott fördubblades från ett till två års fängelse.

Utredaren argumenterar också för att en större höjning än tre månader skulle kunna leda till att domstolar skulle bli mer återhållsamma i sin bedömning och endast döma för grova brott vid de mest allvarliga gärningarna. ECPAT delar inte denna oro. Det som avgör huruvida ett brott är att anses som ett grovt sådant eller ej avgörs inte i brottets straffskala utan i de kvalificerande omständigheterna. Omständigheter som uppställer olika krav för att ett grovt brott ska anses vara för handen. På denna nivå rör det sig således framförallt om skildring och spridning av sexuella övergrepp mot barn, samt i viss mån om mycket stora mängder innehav av sådant material.

Mot denna bakgrund är det ECPATs uppfattning att en föreslagna höjningen om tre månader inte är tillräcklig och det torde vara tveksamt om den leder till några större praktiska konsekvenser såsom ökad prioritet hos brottsutredande myndigheter eller fler utdömda fängelsestraff. Det är ECPATs uppfattning att höjningen inte heller får den effekten att straffet bättre speglar brottets allvar. ECPAT föreslår att minimistrafvet för grovt brott fördubblas till ett års fängelse. Genom en fördubblad höjning markeras brottets allvar på ett långt mer rättvisande sätt. Det leder också till en ökad prioritet hos polis och åklagare samt till fler utdömda fängelsestraff i och med att fängelsepresumtion råder.

5. BROTTSBETECKNING

Brottsbeteckningarna barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott bör behållas (avsnitt 5.1.4)

Tillsammans med bland annat Polismyndigheten, Nationellt IT-brottscentrum vid Nationella Operativa Avdelningen, INTERPOL och EUROPOL anser ECPAT att den kriminaliserade

handlingen ska komma till uttryck i brottsbeteckningen. Begreppet barnpornografi är missvisande genom att det kan associeras med ordet pornografi och därmed att det föreligger en frivillighet från barnets sida som ger det sexuella övergreppet legitimitet. Ett barn aldrig kan samtycka till sexuella handlingar och har rätt till skydd mot varje form av sexuellt övergrepp.

Utredningen framhåller att det är av vikt att den kriminaliserade handlingen ska komma i uttryck i brottsbeteckningen. Utöver att den nuvarande beteckningen är missvisande är den dessutom felaktig. Ordagrant betyder brottsbeteckningen barnpornografibrott, att *skriva om* eller *beskriva skökor som är barn* eller *prostituerade som är barn*. Det framkommer i nationalencyklopedins ordlista på nätet att ordet *pornografi* kommer från grekiskans *po'rnê* som betyder "sköka" eller "prostituerad" och *grafi* som betyder "att skriva om" eller "beskriva".⁷ Det är ECPATs åsikt att brottsbeteckningen barnpornografibrott inte tydliggör det faktum att barnet aldrig kan samtycka till sexuella handlingar eller att barnets rätt till skydd mot varje form av sexuellt övergrepp.

Dokumenterat sexuellt övergrepp på barn kan aldrig benämnas som *beskrivningar om barnskökor eller barnprostituerade*. Utredaren framhåller att det är regeringens uttryckliga önskan att en brottsbeteckning ska ha ett pedagogiskt värde och vara anpassad till vår tid. När barnpornografibestämmelsen infördes i brottsbalken 1980 kunde inte allmänheten förutse hur denna brottslighet skulle komma att utvecklas och växa genom den tekniska utvecklingen. Vi vet i dag att en ökad konsumtion av övergreppsmaterial leder till en ökad produktion av material och därmed ett ökat antal sexualbrott mot barn. Vi vet dessutom att barn som utsätts för sexualbrott som dokumenteras och sprids, riskerar att utsättas för ytterligare psykiskt lidande. Om sexualbrottet dokumenteras innebär det en större integritetskränkning för det enskilda barnet än om ingen dokumentation skulle ske. Vissa barn upplever att den kränkning som kommer av att bilden kan ses om och om igen är värre än själva övergreppet. En del utsatta talar om ett trauma som aldrig tar slut. Detta gäller även bilder som inte visar ett sexuellt övergrepp, exempelvis egenproducerat material som producerats frivilligt men där spridningen skett ofrivilligt. Vetskapen om att dessa bilder cirkulerar skapar oro och en känsla av förlust av kontroll för barnet som inte kan veta vem som sett bilderna. Detta pågår så länge som bilden finns i omlopp.

ECPAT anser inte att brottsbeteckningen *barnpornografi*, ordagrant beskrivningen av barnskökor, kan sägas vara informativ för allmänheten om brottet. Inte heller kommer den kriminaliserade handlingen, att exempelvis en gärningsperson dokumenterar en våldtäkt på en treåring, komma i uttryck i begreppet barnpornografi. ECPAT delar inte utredningens slutsatser att begreppet *barnpornografi* återspeglar brottets allvar och barnets psykiska lidande utan anser att brottsbeteckningen bör ändras till *dokumenterat sexuellt övergrepp mot barn*.

⁷ www.ne.se, sökord "pornografi", 180913

Utredningen anger att det inte “finns något principiellt hinder mot att ändra brottsbeteckningen”, men utredaren väljer detta till trots att argumentera för att behålla den nuvarande ordalydelsen. De argument som utredaren väljer att lyfta fram är av annan karaktär och behandlar skyddsintresset för barn att inte ta del av övergreppsmaterial med fiktiva barn. De bilder som omfattas av kriminaliseringen, men som inte avser ett dokumenterat sexualbrott, **är ovanliga**. Hur många rättsfall som “är ovanliga” framkommer inte av utredningen men som exempel framförs egenproducerat material och material med fiktiva barn. De senare hävdar utredaren, **är ännu ovanligare**. Inte heller här presenteras något faktaunderlag för lagstiftaren att utgå från i sin bedömning av utredarens argument. Men trots att utredningen konstaterar att det för barnet är en underordnad betydelse om bilden visar ett sexualbrott, att även material med fiktiva barn bidrar till en sexualisering och att bilder som inte avser ett dokumenterat sexualbrott är ovanliga, ska dessa bilder styra beteckningen av brottet och är anledningen till att nuvarande ordalydelse ska behållas. Utredaren skriver att det är motiverat att brottsbeteckningen inte förutsätter ett bakomliggande sexualbrott, trots att dessa bilder är i försvinnande minoritet. Med ECPATs förslag enligt ovan, enligt vilket kriminaliseringen av övergreppsmaterial med *fiktiva* barn kvarstår i 16 kap. BrB skulle den problematik som utredaren framför lösas.

Utöver skydd av barn i allmänhet mot pornografiska framställningar av fiktiva barn argumenterar utredningen för att nuvarande brottsbeteckning ska behållas då en brottsbeteckning ska vara kort, informativ och att den kriminaliserade handlingen ska komma i uttryck i brottsbeteckningen. Långa brottsbeteckningar är vanligt förekommande i svensk lagstiftning och kan i sak inte anses vara ett legitimt skäl för en ändring.⁸ ECPAT anser inte heller att nuvarande brottsbeteckning är informativ av ovan nämnda skäl. Dessutom vill ECPAT betona att de flesta brott som rubriceras som barnpornografibrott omfattar bilder som skildrar ett sexualbrott eller egenproducerat material som sprids, delas och därmed kränker barnet sexuellt. När det gäller egenproducerat material som har tagits i samtycke är skildringen inte olaglig om exempelvis ålderskillnaden mellan parterna är ringa, se 6 kap 14 §. Däremot är all annan befattning med bilden en kränkning av barnets rätt till integritet och kan utgöra ett barnpornografibrott. En ändrad brottsbeteckning påverkar inte detta faktum. Dessa barns skyddsintresse i sig borde motivera en ändring av brottsbeteckningen. Utredningen väljer istället att lyfta fram att den kriminaliserade handlingen, att dokumentera ett sexualbrott på ett eller flera barn eller befattningen med egenproducerat material som kränker barnet sexuellt, inte bör ha en beteckning som visar just detta faktum.

ECPAT anser att det är anmärkningsvärt att den argumentation som utredningen för mot ändringen av en brottsbeteckning inte bygger på anförda källor. När det gäller argument för en

⁸ Jämför t.ex. brotten *utnyttjande av barn för sexuell posering* (6 kap. 8 § BrB) och *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte* (6 kap. 10 a § BrB)

ändring bygger dessa på kritiken mot brottsbeteckningen som kan härledas till en diskussion om bilder som skildrar fiktiva barn utan att utredaren har några rättsfall att hänvisa till. Den argumentation som utredningen för fram bygger således inte på redovisad fakta.

Särskild brottsbeteckning för ringa barnpornografibrott (avsnitt 5.2)

Utredaren föreslår att brottsbeteckningen *ringa barnpornografibrott* införs. ECPAT anser att uttrycket "ringa" och "barnpornografibrott" inte hör samman. Utifrån vårt perspektiv är samtliga sexualbrott mot barn allvarliga. Av den anledningen förespråkar ECPAT att nuvarande formulering i 16 kap. 10 a § kvarstår. Ordvalet "ringa" förminskar enligt ECPATs uppfattning allvaret i brottet.

Om lagstiftaren skulle välja att gå på utredarens linje och införa en särskild brottsbeteckning för "ringa" föreslår ECPAT, av ovan nämnda skäl, att brottsbeteckningen blir *ringa dokumenterat sexuellt övergrepp mot barn*.

6. PRESKRIPTION AV BROTT MOT BARN

Utredningens ställningstagande i sak är att preskriptionstiden endast avskaffas för de allvarligaste sexualbrotten mot barn. Däremot ingår det i uppdraget att föreslå att preskriptionstiden för samtliga sexualbrott mot barn avskaffas, för barnpornografibrottet gäller detta skildring. Så även för andra allvarliga brott mot barn. ECPAT avser att bemöta respektive förslag i de delar som ingår i vårt mandat.

Avskaffad preskription för de allvarligaste sexualbrotten mot barn (avsnitt 6.6.1)

Utredningens ställningstagande i sak innebär ett förslag om att avskaffa preskriptionstiden för följande brott:

- Våldtäkt som inte är mindre grov
- Grov våldtäkt
- Våldtäkt mot barn
- Grov våldtäkt mot barn
- Könsstympning

Skälet till att avskaffandet begränsas till ovanstående brott är att det endast vid dessa kan anses föreligga tillräckligt starka skäl för ett avsteg från huvudregeln i 35 kp 1 § BrB. ECPAT ställer sig bakom utredningens förslag om ett avskaffande av preskriptionstid för de brott som anges. Däremot är det ECPATs uppfattning att fler brott bör omfattas av detta förslag, något som

kommenteras nedan, i avsnitt 6.7.1.

Ingen ändring av preskription för barnpornografibrott (avsnitt 6.6.2)

Dagens regler innebär att preskriptionstiden för ett skildringsbrott börjar räknas från målsägandens 18-årsdag. Vid övriga brottsformer börjar preskriptionstiden löpa från dagen för brottet. Utredningen finner inte tillräckliga skäl till att ändra dagens bestämmelser. ECPAT delar inte denna slutsats och anser att preskriptionstiden för skildrings- och spridningsbrotten bör avskaffas. Teknikens utveckling bidrar till att det finns större möjligheter i dag än tidigare att säkra och finna bevisning. En skildring av ett sexualbrott mot ett barn är en ytterligare kränkning av barnet med oerhörda konsekvenser som följd. Forskning visar att de barn som utsätts för ett sexualbrott som också dokumenteras är de som mår sämst.⁹ Det förefaller därför enligt ECPATs mening minst sagt stötande att en person som begått ett sexualbrott mot ett barn och dokumenterar det kan undgå straffansvar för det senare brottet pga. att preskriptionstiden löpt ut. På samma sätt finner ECPAT det orimligt att en person som gjort en bild eller film tillgänglig för andra kan undgå straffansvar pga. en utlöppt preskriptionstid. Genom att t.ex. tillgängliggöra övergreppsmaterial på en fildelningssida orsakar personen en oförutsebar spridning av materialet under en lika oförutsebar tid. Mot bakgrund av det vi i dag vet om hur detta påverkar barnets psykiska hälsa är detta orimligt. För barnet, i den mån vetenskap finns om att sexualbrottet dokumenterats, kan det innebära ett livslångt trauma utan slut.

Alla sexualbrott mot barn (avsnitt 6.7.1)

I detta avsnitt föreslår utredningen, i enlighet med uppdraget, att preskriptionstiden avskaffas för alla sexualbrott mot barn. ECPAT delar utredningens förslag i denna del, dock med tillägget att även spridningsbrott av övergreppsmaterial undantas från preskription. För argumentation för detta se ovan, avsnitt 6.6.2.

Avseende en avskaffad preskriptionstid för övriga brottsformer, främst innehav, så anser ECPAT att en fördjupad diskussion är nödvändig. I takt med teknikens utveckling föreligger möjligheter att i framtiden enklare kunna spåra historiskt efter vad en person innehavt för material på t.ex. en molnbaserad lagringstjänst.

Andra allvarliga brott mot barn (avsnitt 6.7.2)

Av de brott som tas upp i detta avsnitt är det *människohandel* som ligger inom ramen för ECPATs mandat. ECPAT ställer sig bakom förslaget om att avskaffa preskriptionstiden för

⁹ Jonsson, L., & Svedin, Fördjupningsrapport. Barn som utsätts för sexuella övergrepp på nätet, Stockholm/Linköping: Stiftelsen Allmänna Barnhuset & Barnafrid, 2017.

människohandelsbrott som begåtts mot ett barn. I övrigt har ECPAT ingen erinran mot utredarens förslag.

Jämställdhets- och barnrättsperspektiv (avsnitt 10.3.6)

Den 1:a december 2010 antog regeringen en strategi för att stärka barnets rättigheter (prop. 2009/10:232) som innebär att om en åtgärd rör ett barn ska ansvarig utredare överväga hur det rör barnet och på vilket sätt.

Det är viktigt att hela lagstiftningskedjan, från utredningsdirektiv till beslut i riksdagen, präglas både av ett barnperspektiv och ett barnrättsperspektiv. Även remissförfarandet är en viktig del av lagstiftningsarbetet och involverar såväl offentliga aktörer som det civila samhället. Remissinstanserna har på så sätt ett ansvar att utifrån sina verksamhetsområden beakta barnets rättigheter i sina yttranden över olika lagförslag.¹⁰

Utöver strategin om barnets rättigheter har regeringen tagit ett stort steg när det gäller att stärka barnets rättigheter i svensk lagstiftning genom att besluta om en inkorporering av Barnkonventionen. Innan inkorporeringen genomförs görs en genomlysning av hur rättigheterna i konventionen fått genomslag i svensk lagstiftning. Denna inkorporering antas resultera i att barnet i högre grad hamnar i fokus i de situationer som gäller barnet. Detta remissförfarandet skulle därför ha utgått ifrån barnets röst och rättigheter i högre grad.

ECPAT anser att det är anmärkningsvärt att Barnkonventionen endast nämns vid ett tillfälle och det är i detta kapitel. Ett barnrättsperspektiv innebär att barnet ska vara i fokus för de åtgärder som föreslås. Utöver detta ska det även framgå hur ett beslut rör barnet eller barnen och på vilket sätt. Om det beslut som föreslås kan få negativa konsekvenser för ett barn eller grupper av barn ska utredningen föreslå kompensatoriska åtgärder för denna grupp. Denna del saknas helt i utredningen.

ECPAT lyfte på sitt möte med utredningen vikten av att höra barn som påverkas direkt eller indirekt av denna lagstiftning. Utredningen har tagit del av viss forskning som rör barnets upplevelser av psykisk ohälsa i relation till spridning av integritetskränkande material och övergreppsmaterial. Men detta är inte tillräckligt när det gäller denna lagstiftningsfråga och konsekvenserna av utredningens förslag för det enskilda barnet. ECPAT anser att utredningen inte i tillräckligt stor utsträckning redovisat hur barnets bästa har satts i främsta rummet när det rör föreslagna lagstiftningsförändringar. Detta hade utredningen kunnat redovisa i form av en *barnkonsekvensanalys*.

ECPAT anser dessutom att det är anmärkningsvärt att utredningen lyfter längre utredningstider på grund av förundersökningskungörelsen och kravet på att målsäganden måste underrättas som en risk för en försämring utifrån ett barnrättsperspektiv utan att redogöra för hur barnen själva ställer sig till detta krav. Inte heller vägs barnets grundläggande rättighet till skydd mot

¹⁰ Strategi för att stärka barnets rättigheter (prop. 2009/10:232) s. 4

sexualbrott in i diskussionen där det finns uppenbara fördelar av att mer resurser läggs för att hitta barnet och ta hen ur en övergreppssituation. I enlighet med artikel 4 i Barnkonventionen är staten skyldig att vidta alla lämpliga åtgärder för att införliva rättigheterna i konventionen. När utredningen lyfter utredningsresurser som ett skäl till att inte flytta brottet dvs att utredningen befarar att resurser kommer att läggas på ett sexualbrott mot barn, barnpornografibrottet, istället för ett annat sexualbrott ger detta inte uttryck för ett barnrättsperspektiv. Barnets grundläggande rätt till skydd mot sexuellt våld är inte villkorat och rättigheterna ska inte ställas emot varandra på detta sätt. Staten är ansvarig för att tillhandahålla de ekonomiska resurser som krävs för att förverkliga rättigheterna i konventionen.

ÖVRIGA KOMMENTARER

ECPAT vill i detta sammanhang belysa ett faktum som kräver en snar åtgärd från lagstiftarens sida. Enligt EUROPOL senaste IOCTA-rapport¹¹ sparas övergreppsmaterial alltmer sällan på datorer eller lagringsmedia. Snabbare internet möjliggör streaming av bilder och filmer från molntjänster. Dessutom innebär materialets lättillgänglighet att förövare tenderar att radera materialet efter att ha tittat på det. Detta då det helt enkelt inte behöver sparas, något som innebär en stor utmaning för rättsväsendet i arbetet att upptäcka, identifiera och utreda förövaren. Svensk polis är i dag förhindrad att genomsöka uppgifter som en misstänkt lagrat i en molntjänst vars server är placerad utanför Sverige. I de fallen måste en åklagare begära rättshjälp från det land där servern är placerad, något som är tidskrävande vilket försvårar och ibland omöjliggör polisens arbete att i tid säkra eventuella bevisuppgifter. ECPAT anser därför att det är hög tid att Sverige ratificerar Europarådets it-brottskonvention, den s.k. Budapestkonventionen. Sverige signerade konventionen vid dess tillkomst 2001 men har, som ett av två länder i hela EU, inte ännu ratificerat den. Att övergreppsmaterial inte längre sparas och lagras såsom tidigare innebär också att synen på brotten ”innehav” och ”betraktande” torde komma att få en annan innebörd än i dag då de i regel bedöms som mindre allvarliga brott.

ECPAT vill vidare lyfta det ovan nämnda förslaget om målsägandebiträde för icke identifierade barn i dokumenterade sexuella övergrepp. ECPAT efterfrågar en närmare utredning över möjligheterna till ett förverkligande av förslaget.

Slutligen vill ECPAT understryka vikten av det preventiva arbetet mot sexuella övergrepp på barn. Det föreligger ett behov av att ständigt utveckla och öka tillgången till vård och behandling för personer med ett sexuellt tändningsmönster mot barn. Mot bakgrund av det stigma som sexualbrott mot barn medför är det nödvändigt att sänka trösklarna för dessa personer att söka stöd och behandling. Den nationella hjälplinjen *Preventell* fyller en mycket viktig funktion i det preventiva arbetet och bidrar till att trösklarna sänks. Det är därför av största

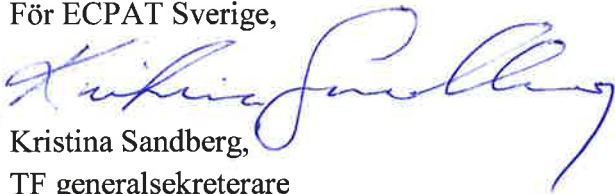
¹¹ Europol EC3, IOCTA (Internet Organised Crime Threat Assessment) 2018.

vikt att hjälplinjen garanteras en fortsatt finansiering som är mera långsiktig än i dag är det också av vikt att tillgängligheten till fortsatt vård, efter en första kontakt via Preventell, förbättras regionalt i Sverige.

Föredragande i ärendet har varit Isabella Kim, barnrättsjurist och Sophie Josephson, senior rådgivare i barnrätt.

Stockholm den 1 oktober 2018

För ECPAT Sverige,

Kristina Sandberg,
TF generalsekreterare

